

IRCSIK VILMOS
A múlt árnyai

Ez a nyári nap is úgy indult, mint a többi: reggeltől délig dolgoztam, ebéd után pedig kimentem az erdőbe, amely távol lévén minden lakott helytől, vasúttól, országúttól, még mindig szép és tiszta, nem csúfították el a természet lágy ölén csapott evészetekkel, a más erdőkbe betegségeként behurcolt roncsokkal, szeméttel, törmelékkal, meg mindenféle elképzelhető és elképzelhetetlen limlommal.

Ebben az évben korán, rögtön a gabonák szárba szökkenése után jelent meg sűrű folyásokban a fenyővargánya. Igaz, a most már pár napja tartó tikkasztó hőség miatt az erdőszélen alig-alig termett, ami pedig kinőtt, az is elrejtőzött a fenyők nyirkos árnyékában. A lehullott, holt tűlevelek alatt helyenként csak egy dudor, egy kis földtúrás árulkodott, amit óvatosan elgyengetve, az ember leáshatott egy gombáig vagy egy egész folyásig. Az erős gombaillattól remegés fogott el, mint a vadászkutyát, ha szimatot kap, noha túl későn jöttem ki, és kosarat sem hoztam magammal, tudva, hogy a környékbeli gombászok hada már kora reggel átfésülte az erdőt. Így, miután rátértem a fenyvest több helyütt átszelő széles útról egy bojtorjással, csalánnal benőtt keskeny irtásra, tétovázni kezdtem a fák aljából rám kandikáló nagy, sötétkalapos vargányák láttán: érdemes-e leszedni őket, hiszen többet úgysem talállok.

– Hát szabad elpazarolni a gombát? – csendült fel ekkor a bensőmben anyám hangja. – Hiszen az Isten ajándéka!

Letéptem egy márványkemény vargányát, és a zsembembe csúsztottam, abban a biztos tudatban, hogy nem fog széttöredezni. Igazi gombagenerális volt, egy egész hadsereg vezére, amely soha nem nőhet magában. De restelltem átkutatni a környező fenyők alatti tűlevelű takarót, és ekkor nem is a belső, hanem a külső hallással, szinte a fülemmel, jól kivehetően ugyanazt a tiszta csengésű hangot hallottam, amely gyerekkoromban vigyázta minden lépésemet:

– Keress, te kis haszontalan!

Még körül is néztem, de nem oldalra, nem a fák közé, hanem a koronájuk felé, a lombjuk közül átszűrődő égbolt sűrű kékjébe, ahová hite szerint anyám lelke elköltözött. A lesimított haj és a fekete fejkendő

keretében fel is villant előttem szép, jóságos arca, amelyet haláláig nem csúfított el se ránc, se redő, és arcának simaságából rám ragyogott barnászöld szeme. Bizonyára ő is látott engem odafentről, megkomorodva, pusztulóban, akiben már több a homály, mint a fény, pedig ő mindig csillagomnak szólított, látott kisfiúnak, aki annyi rémületet, aggodást, keservet, bánatot okoztam neki, de akiben azért öröme is telhetett, talán éppen akkor, amikor az a kis legény olyan fűgén cikázott a fák között, éles szemével apró, kemény gombát keresve a rözse, a száraz tűlevelek, az avar alatt, ahová őt gyengülő, fáradt lába már nem vitte el, ahová homályosuló szeme már nem tudott behatolni. A fák között fel-feltámadó szél mintha az ő, oly gyakran elmondott szavait görgette volna vissza végrendeletül az időben:

– Ezt a gombafolyást rád hagyom, kis csillagom. Más egyebünk úgy sincs. Csak el ne felejtsd, a nádas mellett végig az ösvényen, aztán rátérni a mélyútra, az a horhoson keresztül egészen az öreg fűzfáig visz. Onnan pedig felkapaszkodsz a domboldalon a fenyvesig. Ez mind a tied. Tavasszal csak a horhosig menj, ott terem a kucsmagomba, a fűzfa körül, de csak áprilisban, a Szent György nap előtt való héten, nyáron a fenyvesben a fenyővargánya, ősszel pedig a fenyves mellett, a bükkösben az őzlábogomba.

Most ezt a hangot követve befurakodtam a fenyőfák keskeny közeibe, mit sem törődve a szúrós tűlevelekkel, és egykettőre tízesével ástam ki a pompás vargányákat. Ingemet levetve azzal a boldog tudattal dobtam rá a gombákat, hogy bepiszkolódik, hogy semmiféle mosópor nem viszi ki belőle a szürkésbarna foltokat, a legválogatottabb márkás termék sem, amelyekkel pedig úgy beszennyezték a tudatomat, mint az erdőt a limlommal, szeméttel, törmelékkal, és hogy ezek a gombafoltok most már mindörökké anyám hangjára fognak emlékeztetni, amely itt ért utol az erdőben, anyáméra, aki világlétében kétféle foltot különböztetett meg, a kimoshatót és a kimoshatatlant, és aki az utóbbiról soha nem állította, hogy el fogja távolítani.

– Ezután így fogod hordani! – nézett rám szigorúan, ha ingemet, nadrágomat valamilyen csínytevéskor olajjal, zsírral vagy más egyéb kulimással mocskoltam be.

Továbbmentem. A múlt emlékeitől ilyen váratlanul és mélyen felkavarva bolyongtam az annyiszor bejárt ösvényeken, tisztásokon, horhosokban, szakadékokban, kiszáradt patakmedrekben, szinte beteges boldogsággal csodálkozva rá az ismerős körvonalakra, színekre, illatokra, és fedezve fel bennük más, távoli helyek körvonalait, színeit, illatait, amelyeket azóta elnyelt az idő.

Az írás a szerzőnek kiadónk gondozásában hamarosan megjelenő novelláskötetéből való.

Miért is nem vettem eddig észre, hogy a világ, amelyben most élek, mennyire hasonlít gyerekkorom világához? Ugyanilyen gyönyörűséges aljnövényzettel borított tűlevelű erdő volt közvetlenül a mögött a titokzatos kastély mögött, ahol a nagyságos asszony élt, míg végül ki nem tették onnan, és efeletti bánatában aztán, kezében kancsójával, napról napra róta magányos útját a hegy tövében egy ugyanilyen tejfehéren gyöngyöző, nyárfával elegy, gyér nyírfásban fakadó forráshoz, amiből, miután kiapadt, Kari hiába próbált vizet fakasztani.

A tisztásra értem, ahol kutyám, akit most csak azért nem hoztam magammal, mert a kora délutáni hőségben nem szeret csatangolni, a minap fácánokat hajtott fel. A tisztáson most gyerekek játszottak. Egy fehérsapkás kisfiú, társaitól elkülönülve, magányosan, óvatos vadászléptekkel lopakodott egy harangvirágon ülő lepkéhez, és próbálta a tenyerébe zárni. A lepke azonban, egy minden hájjal megkent, érett szépség, könnyedén és elegánsan siklott tova a kis, ügyetlen, zöldfülű bikfic markából. Mire az homlokát ráncolva, zavartan és szégyenlősen mosolyogva egy másik virághoz, a lepke újabb menedékéhez somfordált, de ismét elszalasztotta az ügyes pillangót. A fiú magánya, óvatos, félénk léptei, zavart, szégyenlős mosolya a félnótás Jenőre emlékeztetett, aki állítólag szerelmi bánatában lett magányos és boldogtalan, és szegődött a nagyságos asszony társává a forráshoz való mindennapi zarándoklásban. A gyerekeket kísérő óvónő vagy tanítónő délceg, büszke tartásával, szőke hajzuhatagával pedig Grétára, a mi tanítónőnkre emlékeztetett, akibe Karival együtt reménytelenül szerelmesek voltunk, amit Kari ország-világ előtt meg is vallott, én azonban hétpécsetes titokként hordoztam magamban.

Aztán a nyárfaligetben, a patakparti magas meredélynél a csordára bukkantam. A meredély homokfalába vájt odúk körül méhekre vadászó, tarkatollas gyurgyalagok röpködtek, majd zsákmányukkal úgy tűntek el az odúkban, mintha a föld nyelte volna be őket. Átkeltem a patakon, amelynek parti homokját tehénpaták szabdalják szét, felkapaszkodtam a meredélyen, és egyenesen a fák árnyékában bóbiskoló csordához értem. Itt hihetetlen csend honolt. A tehének úgy feküdtek, mintha rejtőzködnének, és hallgatásukból valamiféle veszély áradt. A hatalmas állapcsok még szunyókálás közben is szüntelenül és némán mozogtak, de én nemegyszer láttam ilyen békés, mozdulatlan gulyát a sás-, nád- és fűzfacsatlásban szinte láthatatlanul megbúvó Torna völgyében, és a különben minden életfolyamatukban oly hangos állatok rejtelmes hallgatásától akkor is félelem fogott el. Most

villanypásztor vigyázott rájuk, ami drótjának egyetlen csípős ütésével a jelek szerint éppen úgy kordában tudta tartani őket, mint a csordás a hátukon csattanó ostorával, vagy mint a kutya a csánkjukba maró harapásával.

Mentem tovább a mezőn és a mézillatú, gyönyörű, nedves szakadékon keresztül a kis dombra, melynek mentén több kilométer hosszan buja aljnövényzetű, pompás vegyes erdő nyúlt el. A benőtt irtás fölött fekete-terigók röpködtek megállás nélkül: az öregek repülni tanították a fészkeket most elhagyó fiókáikat. Hatalmas zöldharkály suhant el, és egy vén szomorúfűz törzsébe kapaszkodva tüstént vézni kezdte acélkemény csőrével a mély repedéseket. Hirtelen még mélyebbről, szinte már másvilági messzeségből megszólalt a kakukk, és olyan hosszan, kitartóan kakukkolt, hogy bánni kezdtem, amiért nem számoltam rövid, kétszótagos jóslatait, amelyek ugyancsak hosszú életet ígértek volna. Aztán mintha kelepcebe akarna csalni, elhallgatott, és kis szünet után újra rázendített, én pedig örültem, hogy nem mentem neki lépre, mert ezúttal rögtön abba is hagyta. A madarak nem féltek, hiszen ide, az erdő mély vadonába ritkán tévedt ember. Nyilván ezért csengett olyan tisztán és minden rettenet nélkül a régen elköltözött hangja. Hallottam nagyapám utolsó sóhaját valamelyik galíciai harcmezőről, hallottam apámat mesélni róla, hallottam anyám bátyjának hazatartó lépteit a Don mellől, és hallottam a nagyságos asszony méltatlankodó hangját, ha Jenő korábban érkezett nála a forráshoz, és túl sokáig bíbelődött a vízmerítéssel:

– Ejnye már!

A múlt hangjai beöltötték az egész erdőt, és én lenyűgözve most döbentem rá először, hogy mennyi mindent éltem át ezen a világon, és hogy mindaz, amit átéltem, régóta nem nekirugaszkodás a jövőbe, az igazi életbe vivő szárnyaláshoz, hanem már réges-rég maga az élet, amiről anyám mindig így beszélt:

– Mi lesz veled nélkülem?

Igen, mert ebben az életben minden egybefonódik: a távoli múlt a jelennel, az pedig a jelenből folyamatosan múlttá váló jövővel. Semmi nem vész el nyomtalanul, semmit nem nő be a felejtés füve, hiszen az emberi lélek nem temető, hanem szentély, amelyben a halottak új életet nyernek, és ahová csak annak a helynek az áhítatával léphetünk be, ahol születünk, ahol minden kis zugot jól ismerünk, ahol egykor teljes életet éltünk, és ahonnan nézve a világ többi részében mindörökké idegenek maradunk.

Keress, kis haszontalan!